

Nem volnánk méltányosak a szerzőhöz, ha csak a fejlődéstörténetre koncentrálnánk, s nem emlékeznénk meg bemutatási módszeréről, amely a mű fontosságát lebilincselő érdekességgel egészíti ki. Ő maga erről így vall: „A tárgyalt korszak légtörését, a hazai ... tudományos nyelv akkori állapotának bemutatását elsősorban a folyóiratok vonatkozó tartalmának bőszeges, szó szerinti idézésével kívántam érzékeltetni, hitelessé tenni. Egy-egy értekezés tartalmát is rendszerint a legjellemzőbbnek vélhető, összefoglaló jellegű mondatok kiemelésével mutattam be.”

A fenti cél érvényesítése maradéktalanul sikerült, innen lapjain a lebilincselő érdekesség. Ha a nyelvújítás alkalmassá tette nyelvünket a modern értelemben vett széptudományok és szépirodalom művelésére, akkor a szaksajtónak ez a Batári által bemutatott-elemzett szárnybontogatása különféle természet- és alkalmazott tudományi terminológiák alapjaival ajándékozta meg nyelvünket.

A korabeli idézetek többsége egyszerre tükröz naiv bájt és fogcsikorgató küzdelmet az addig magyarul soha meg nem fogalmazott tartalmak közlése érdekében. S hadd jegyezzük meg: gyakorta nem is törzsökös magyarok, hanem németből és

más nációkból lettek tartották kötelességüknek, hogy ezt a nyelvetörési és -idomítási feladatot elvégezzék.

Batári munkája – vegye ezt a t. Olvasó szakművekre alkalmazott szordinós értelemben – mindenképpen sikerkönyv lesz. Sokan és sokáig belőle fognak megismerni a magyar reáltudományi szaksajtó kezdeteivel.

Egyébként a recenziens – talán megengedheti magának ezt a szubjektív kitérőt – személyesen is örül Batári Gyula publikációs sikerének. Örül, mégpedig azért, mert a szerzőt még egyetemi éveiből ismeri, s azóta sem tévesztette szem elől. Ő azoknak a mindig búvárkodó kutatóknak az egyike, aki elmondhatja magáról, hogy „gutta cavat lapidem, non vi, sed saepe cadendo”, az általa felkutatott tényekről-adatokról-folyamatokról pedig: „az isten a részletekben lakozik”. Külön – és láttuk milyen örvendetes – szerencse, ha az így jellemzett kutató az isten lakta részleteket egyszer szintézissé – mondjuk: templommá – rakhatja össze.

Végül egy el nem hanyagolható közlés: „A hazai tudományos szaksajtó kialakulásával kapcsolatos kutatások 1987/1988-ban az MTA-SOROS Alapítvány támogatásával történtek.”

Futala Tibor

A szegény ember Internetje: hogyan érhető el a hálózatok e-mailen

Az Internet csodálatos forrás, információs tenger, amely csak arra vár, hogy megcsapolják. Szabadon elérhető, bár korántsem mindenki számára. Háromfajta kapcsolatteremtési utat kínál:

- ▶ elektronikus levelezés,
- ▶ könyvtárak online katalógusainak kereshetősége a telnet parancs segítségével,
- ▶ állományok lehívása az ftp parancs segítségével.

Nem minden szolgáltató teszi ma még lehetővé mindhárom elérési formát. Elektronikus levelezés azonban többnyire mindenhol rendelkezésre áll. Ezen keresztül is számtalan alkalom kínálkozik kapcsolat kialakítására a tudományos életben.

Az elektronikus hálózatok világa

Elektronikus levelezés (e-mail)

Az üzenetek küldésének és vételének elektronikus módja számtalan előnnyel jár a hagyományos postai utakkal szemben. Az e-mail különösen hatékony egyének egymás közti kommunikációjában. A jelenlegi levelezőrendszerek közvetlen kapcsolatot biztosítanak a fax, telex, ill. egyéb postai szolgáltatásokhoz. Így ha a partnernek nincs is postafiókjá, az üzenet egyéb eszközökkel eljuthat hozzá. Bármikor, bárhol, bár-

ki, bárhol elérhető. Az elektronikus levelezés eltakarja a nemi és faji különbségeket, megkerüli a társadalmi hierarchiákat.

Elektronikus faliújságok (Bulletin Boards)

Az elektronikus faliújságok megteremtik a közösségi társalgás és vita lehetőségeit. Sokan tudnak sokakkal kommunikálni egyszerre. Ideális eszköze a témaorientált beszélgetéseknek, kérdésnek és segítségnyújtásnak. Valaki küld egy üzenetet minden érdekeltnek, amelyhez bárki hozzáfűzheti véleményét.

Elektronikus konferenciarendszerek

A faliújságok továbbfejlesztett változatai még több lehetőséget kínálnak. A témák elágaztathatók, továbboszthatók. A legfejlettebb rendszerekkel már valós idejű konferenciák is tarthatók.

Ezek a lehetőségek sokáig háromféle hálózat révén voltak elérhetőek: egyetemi és kutatóintézeti hálózatok; kereskedelmi hálózatok (pl. CompuServe, Delphi); önálló, általában lokális faliújságrendszerek. Az Internet ma már mindezeket összekapcsolja, így tulajdonképpen a hálózatok hálózatának tekinthető. A tudomá-

nyos hálózatok számára teljes hozzáférést biztosít, a többiek azonban többnyire csak e-mailen keresztül csatlakozhatnak.

Hogyan lehet bejutni az Internetbe?

Az első lépés, hogy számlát kell nyitni. Ezután meg kell tudni azoknak a címét, akikkel levelezni kívánunk. Egyelőre még nem létezik az e-mail címeket tartalmazó átfogó címjegyzék, csak ismerősökön keresztül lehet új címekhez jutni. Az Internet segítségével milliókkal levelezhetünk, akár az Interneten, akár a Bitneten, ill. a kereskedelmi hálózatokon.

Minden látszat ellenére az Internet-cím nem bonyolultabb, mint egy közönséges postai címzés. Egy tipikus cím a következő elemekből épül fel:

Michel.Bauwens@dm.rs.ch

Az első rész a tulajdonos neve, ahogy azt a számítógép azonosítani képes. Ez lehet becenév, vagy akár egy számsorozat is. Ezután következik a @ jel, amely az első részt elválasztja a másodiktól, ahol a számítógép adatait adjuk meg. Az első elem a host számítógép neve, majd az hálózat, végül pedig a hálózat, amelyen a host található. Az Egyesült Államokon kívül az utolsó két karakter az országot jelöli (pl. ch = Svájc), országon belül pedig a hálózat típusát (edu = oktatási, com = kereskedelmi, mil = hadsereg stb.). A Bitnetben csak egy karaktersorozat áll a @ jel után.

A listservek használata

A listservek levelezőlisták, funkciójuk hasonló a faliújságokéhoz. A különbség csak abban van, hogy amíg a faliújság egy nyilvános területen publikál minden információt, és a használatnak kell erre a területre belépnie, addig a listservek szoftver révén gondoskodnak arról, hogy a listserven szereplő minden előfizető megkapjon minden egyes üzenetet a saját címére. Ideális eszköz szakemberek számára hírek cseréjéhez, szakmai vitákra, kérdés felvetésére stb. Segítségükkel naprakészek lehetünk a szakterület eseményeiben. Rendkívül rugalmas eszköz, rövid időre is feliratkozhat valaki, vagy akár egyetlen kérdés erejéig is. Megállapodás, hogy ha valaki a saját postafiókjába kéri a válaszokat, bizonyos idő elteltével közzétegyen egy összefoglalót ezekről, hiszen másokat is érdekelhet a téma.

A feliratkozás nagyon egyszerű. Egy egysoros üzenetet kell küldeni az illetékes listservhez: subscribe [hálózat neve] [keresztnév] [vezetéknév]. Csak arra kell vigyázni, hogy a feliratkozásra vonatkozó üzeneteket a listservnek a címére küldjük, míg a forgalmi üzeneteket a lista címére (pl. listserv@acadvm1.uottawa.ca, ill. Arachnet@acadvm1.uottawa.ca). A feliratkozásra válaszként automatikus üzenetet kapunk, amely

elmagyarázza, hogyan lehet üzeneteket, állományokat cserélni, ill. a lista archívumában keresgélni.

A levelezőlistáknál a legnagyobb problémát az idővel való gazdákodás jelentheti. Kb. 10–40 levelet várhatunk naponta, de a Usenet hírlistáknál akár 400 is előfordul. Ezeknek az üzeneteknek a többsége természetesen érdektelen a számunkra, kiválogatásuk azonban nagyon időigényes. Némi segítséget jelent, hogy vannak ún. moderált listák, ahol valaki (a moderátor) előzőleg átvizsgálja az anyagot, és eleve megosztálja. Választhatunk Digest-et is. Ebben az esetben egy hétén egyszer összegyűjtve, mintegy újság formájában kapjuk az anyagot.

A listservekben való részvétel megköveteli a „netikett” ismeretét, azaz a hálózatban való viselkedés (network + etikett) szabályainak betartását. Például ajánlatos kerülni a NAGYBETŰKET, mert ez azt jelentheti, hogy valaki nagyon mérges. Érzelmünket az ún. „smiley-kkal”, pl. a :-) jelsorozattal fejezhetjük ki. Az elektronikus kommunikáció hátránya, hogy hiányoznak a testbeszéd kifejezési formái, így az ironia és a humor könnyen félreérthető. Mindig alaposan fontoljuk meg, mielőtt leírunk valamit.

A másik problematikus pont a minőség kérdése. A médium jellegéből adódóan semminek sem garantálható a megbízhatósága, akárcsak az életben, tapasztalatokból kell megtanulni, kinek hihetünk, és kinek nem. A hálózat a bűnözők számára is hasznosíthatóvá válhat hamarosan. Egy anekdota szerint az iraki hadsereg is használta az Internetet az Öböl-háború idején kommunikációra.

Elektronikus újságok és hírlevelek

Különböző formáik ismertek. Van, amelyek egyszerűen egy létező nyomtatott folyóirat vagy újság elektronikus változata, de alkalmaznak más formákat is. Némelyek rendszertelenül küldik a cikkeket, ahogy a szerző elkészül vele, és nem várják meg, míg összeáll egy egész szám. Mások csak a tartalomjegyzéket közzélik, és ez alapján kell kiválasztani azokat a cikkeket, amelyek teljes egészében érdeklik az olvasót. A tartalomjegyzék-adatbázisok (pl. Uncover, Faxon Finder, FirstSearch) már a teljes szövegű folyóiratcikkek keresés előfutárai. Új jelenség az „elektronikus skywriting”: tégy közzé egy ötletet, újítást vagy találmányt, melyre a kollégáidnak nagyon gyorsan válaszolniuk kell. Így lerövidíthető az idő az eredeti gondolat és a róla kerekedő vita kialakulása között, nem kell éveket várni, míg egy ötlet megvalósul, tehát nagyon felgyorsítható az innováció. Egyszersmind a minőség problémája is megoldódik, hiszen a szakma maga gyakorol kiválasztást.

Az elektronikus folyóiratok előfizetésének ugyanaz a módja, mint a listservekre való feliratkozásnak.

Az Internet lehetőségei haladóknak

Az FTP (File Transfer Protocol) lehetővé teszi állományok letöltését egy távoli szerverről a saját személyi számítógépünkre. Ehhez általában teljes interaktív kapcsolat szükséges az Internettel, de az FTP-mail szolgálat segítségével azok is használhatják, akiknek csak levelezési hozzáférésük van. Az FTP-mailben közvetítő szerverek konvertálják a levelet FTP parancssá, majd pedig a kapott fájlt levéllé. Részletes információkért küldjünk „Help” üzenetet az ftpmail@decwrl.dec.com címre.

Ahogy az Internet kezd haladó korszakába lépni, sorra születnek a visszakereső rendszerek, amelyek megkönnyítik a specifikus információk megtalálását, és kezelhetőbbé teszik a hálózatot. Ilyenek pl.: Archie, Gopher, WAIS és World Wide Web. A telnet parancssal érhető el, de az Archie e-mailen is hozzáférhető. Az Archie-val a nyilvános szerverek fájlindexei kereshetők fájlnev, ill. kulcsszó alapján, és még e-mail címjegyzéket is kínál.

Információkezelési problémák

A legnagyobb gondot az információ túlcsoordulása jelentheti. A könyvtáros szakmában feltétlenül szükséges a listservek folyamatos figyelemmel kísérése, de ez csakis szervezeten lehetséges. Amikor a bejövő adatmennyiség ezt megköveteli, szűrők alkalmazását is meg kell fontolni. Ezek a szövegkezelő szoftverek megszűrik a beérkező leveleket, előre meghatározott profilok szerint osztályozzák, és a megfelelő felhasználóhoz irányítják őket. A piacon található szűrőszoftverek közül ajánlható a Logicon és a Grapevine vagy a Topic. Hasonló fejlesztési eredmények az ún. „tudásrobotok” (knowledge robots). Ezek automatikus „tájékoztató könyvtárosok”, amelyek forrásról forrásra járnak, válaszokat keresve. Képesek végigpásztázni a hálózatokat, és akkor térnek vissza az olvasóhoz, ha a munkát elvégezték. A Knowbot Information Services ennek az elvnek az első alkalmazása: címjegyzékekben kutat meghatározott emberek után. A ZONE

(Zealot of Name Identification – az SRI International fejlesztése) az Internet hostjait térképezi fel automatikusan. Hét nap alatt 535 000 hostot talált 16 000 területen.

Az Internet kétségtelenül megváltoztatja a könyvtáros szakmát, a benne való navigáció elsajátítása alapvető követelménnyé válik az információs szakemberek számára. A számítógépen alapuló személyközi kooperáció egyre elterjedtebb, és ennek vezérlése is az Internet hatáskörébe tartozik. Visszakeresőkből egyre inkább „közlekedési rendőrökké” kell válniuk a könyvtárosoknak, akik eligazítanak az információs csúcsgalamban. Már nem a szolgáltatott információ mennyisége alapján fogják őket megítélni, hanem aszerint, mennyi időt takarítottak meg a használónak, és mennyivel gyorsabban tudja az megoldani problémáját az ő segítségükkel. Az Internet révén ugyanakkor valószínűsíthető, hogy az információs szakemberekre sokkal nagyobb szükség lesz a jövőben.

Az Internet továbbképzést is igényel. Az elektronikus hálózatokkal való kapcsolatteremtésnek négy szakasza van. Az első a bizonytalanság időszaka: a használó 3–4 próbálkozást tesz, és sikertelenség esetén abbahagyja az egészet. A második szakasz az „aha” felismerése, amikor a kezdő hirtelen megérti a hálózat lehetőségeit, és túlságosan is lelkesé válik. A harmadik fázis a rutin kialakulása. Végül elérkezik a növekvő elvárások szakasza, amikor a használók új eszközöket is elkezdnek alkalmazni és kitalálni, hogy kicsikarják a hálózatból, amire szükségük van.

Végül is az Internet realitást adott a sokat emlegetett virtuális könyvtár eszméjének. Ma már ténylegesen elérhető az információk világa. Csak rajtunk múlik, hogy ezt az ügyfeleink hasznára tudjuk fordítani. Az Internet használata e-mailen az első lépés ehhez.

/BAUWENS, M.: The poor man's Internet: reaching the networks with e-mail only. = Aslib Proceedings, 45. köt. 7–8. sz. 1993. p. 201–207./

(Varga Katalin)

Az egyik szovjet utódállam – Grúzia – információs politikája az átmeneti időszakban

A Szovjetunió összeomlása, számos korábbi tagköztársaság önállósodása és a piacgazdasági viszonyok uralomra jutása után a tudományos-műszaki információ terén Grúziában, de általában is, a következő szituációk alakultak ki:

1. Érezhetően megnövekedett a társadalom információigénye, mindenekelőtt a központi hivatali szervek és a törvényhozásé.

2. A volt köztársasági központi tudományos-műszaki információs intézetek megszűntek az önállóvá válás zavarait, miközben egy sor funkció ellátására egyáltalán nem voltak felkészülve (jogi és törvényhozási információszolgáltatás és információcsere, a kormányzat információval való ellátása stb.).
3. Némely szolgáltatás (pl. a K+F jelentések nyilvánartása és szolgáltatása) olyannyira központosítva